

ouders in beeld

Documentaire: ‘Je ouders in de lik’

Aflevering van een reality-serie: ‘Je ouders in de lik’
<http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1252066>
Duur: 30 minuten

Regie: Liesbeth Van Den Bosch
Productie: Stokvis & Stokvis Content in samenwerking met Claudia Schoemacher.
Deze aflevering van de realityserie is uitgezonden door de TROS op dinsdag 15 mei 2012.

De documentaire ‘Je ouders in de lik’ kwam tot stand in nauwe samenwerking met Stichting Exodus en het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Het ministerie maakte het mogelijk om achter de schermen van verschillende Nederlandse gevangenis te filmen.

In dit programma bezoeken kinderen hun ouders in de gevangenis om hun verhaal met de ouder te delen. Schoemacher Schoemacher ondersteunt hen daarbij. Haar betrokkenheid komt voort uit haar eigen geschiedenis als kind van een ouder in detentie. Ze schreef daarover het boek ‘Kind van de onderwereld’. Gedreven door haar ervaringen wil zij kinderen van gedetineerden helpen zodat zij, zoals ze zelf zegt, haar verdriet en ervaringen van destijds alsnog als ‘zinnig’ kan beschouwen. Ook is het haar missie om het taboe over dit onderwerp te doorbreken.

In deze recensie onderzoek ik of we bij een ouder die zich onverantwoordelijk heeft gedragen toch een ‘besef van verantwoordelijk-zijn’ kunnen onderkennen. Ik koos hiervoor de aflevering over moeder Nina die negen jaar gevangen zat en na vijf jaar opnieuw een jaar vast zit om een reststraf uit te zitten. Haar kinderen hebben hierdoor grote schade opgelopen. Samen met Schoemacher Schoemacher reist de vijftienjarige zoon Justice af naar vrouwengevangenis ‘Ter Peel’ in Limburg voor een gesprek tussen moeder en zoon.

De manier waarop Schoemacher Justice in dit gesprek begeleidt stuit mij tegen de borst. Maar waarom?

Op zichzelf is het toch mooi dat zij Justice steunt om zijn moeilijke verhaal met moeder te delen? Dit is toch heel belangrijk voor hem en zijn moeder? Dat blijkt ook als Justice

terugkijkt op het gesprek en vertelt dat het hem veel heeft gebracht: het voelt voor hem als een nieuwe start. Toch zitten er elementen in de wijze waarop Schoemacher het gesprek leidt (of beter: ‘stuurt’) waarvan ik meen dat die moeder, en daarmee óók Justice, tekort doen.

Justice droomt ervan profvoetballer te worden. Zijn beide ouders zitten in detentie. Zijn moeder zit nu opnieuw voor één jaar vast en Justice verblijft met zijn negen maanden oude halfbroertje bij zijn stiefvader. Hij omschrijft zijn moeder als een zorgzame moeder waar hij veel van houdt. Hij mist zijn moeder waarop hij niet boos is. Hij heeft geen contact meer met zijn vader. Daarentegen heeft hij wel een goede band met zijn stiefvader die hem een stevige thuissituatie biedt. Tijdens de eerdere detentieperiode woonde hij met zijn oudere zus (die inmiddels zelfstandig woont) bij zijn oma. Een periode waar hij liever niet aan terugdenkt. Aan Schoemacher heeft hij verteld wat er zich destijds heeft afgespeeld en zij denkt dat het goed voor hem is wanneer hij dit ook met zijn moeder deelt. Hoewel Justice er tegenop ziet, is hij bereid over deze nooit eerder uitgesproken herinneringen met zijn moeder te praten. Schoemacher zit erbij om Justice hierbij te steunen. We krijgen het gezicht van moeder niet te zien. Justice en Schoemacher komen wel in beeld.

Na een liefdevolle omhelzing stelt moeder haar zoon veel vragen en doet ze haar best hem op zijn gemak te stellen. Ze weet waarvoor ze komen en dat het moeilijk is voor hem om over zijn pijnlijke herinnering te praten. Ze nodigt hem uit dit toch te doen: “Spannend allemaal he?” “Ja je bent geen prater.” (...) “Het gaat om jou, dat je ook verwerkt wat je allemaal hebt meegemaakt.” (...) “Waar wil je beginnen? Je mag mij alles zeggen. Zeg maar alles wat je op je hart hebt.” (...)

Nadat Justice zijn moeder heeft verteld dat hij haar erg heeft gemist moedigt Schoemacher hem aan om te vertellen over de mishandelingen bij zijn oma en om haar de littekens te laten zien. Dan vertelt Justice met moeite de gruwelijke dingen die zijn oma hem en zijn zus heeft aangedaan. Zo heeft zij hem met zijn twee handen ‘op vuur gezet’ en met iets scherp in zijn been gesneden. Ook vertelt hij over zijn verdriet omdat oma zegt dat hij liegt. Dit alles was erger dan het gemis van moeder.

Moeder luistert aandachtig en vraagt herhaaldelijk of het echt waar is wat Justice allemaal vertelt: “Heeft oma dit echt gedaan met jou, Justice?” Wanneer Schoemacher aan moeder vraagt wat het met haar doet vertelt zij geëmotioneerd dat zij als kind hetzelfde meemaakte. Zij werd tot haar twaalfde opgevoed in een pleeggezin op Curaçao. Al die tijd dacht zij dat haar opvoeders haar biologische ouders waren, tot er opeens een brief van haar echte moeder in Nederland kwam, waarin stond dat ze daar moest komen wonen. Ook zij werd ernstig mishandeld. En dan legt zij Justice uit waarom zij hem bij oma achterliet.

Op haar 18^e belandde zij in de gevangenis. Zij bleek zwanger te zijn. Zij beviel in haar eentje in het ziekenhuis. Ze wilde haar kind niet in de gevangenis laten opgroeien, maar had alleen haar moeder om haar dochtertje, en later ook Justice, aan over te laten.

Schoemaker reageert wat afstandelijk op dit verhaal en spoort Justice aan om ook te vertellen over 'het balkon'. Daarop vertelt Justice hoe hij als zesjarig jongetje een hele dag op een balkonrichteltje moest staan.

“Kijk, dat zijn dingen die ik herken”, zegt moeder dan. “Ik heb die dingen letterlijk meegemaakt.” Schoemaker zegt dat Justice bijna een ‘doodssmak’ had gemaakt van 4 hoog: “Je kind had er bijna niet meer kunnen zijn. Hoe vind je dat dan als je dat hoort?” “Dramatisch,” zegt moeder, “heel erg”. Zij valt stil, duikt wat in elkaar en breekt dan: “Oh jongen, wat heb jij allemaal meegemaakt.... Daar word je verdrietig van hè.... en dan heb je mij niet om voor je op te komen.” Justice begint te huilen, waarop Schoemaker moeder een zetje geeft en zegt: “Nou, troost hem maar even, zeg anders maar sorry.”

Aan het einde van de aflevering wordt besproken wat moeder, achteraf gezien, van het verhaal vindt. En de vraag wordt gesteld wat zij gaat doen om te voorkomen dat dit weer gebeurt. Nadat moeder antwoordt wat zij van plan is, geeft Schoemaker de suggestie dat zij misschien ook ‘wat minder egoïstisch’ moet zijn.

Mijn weerstand bij hoe moeder wordt bejegend komt allereerst doordat Schoemaker volledig focust op Justice.

Zij neemt alleen zijn ‘perspectief’ in. Hoe begrijpelijk ook – een kind roept nu eenmaal snel de ‘redder’ in ons op –, maar daardoor wordt de situatie alleen maar ingewikkelder. Dat het gesprek *ook* voor moeder spannend is, lijkt niet te tellen. Zij is immers de veroorzaker van het leed van Justice.

Schoemaker zit *naast* Justice en samen met hem *tegenover* moeder. Op een emotioneel moment raakt zij *Justice* aan en wrijft zij *hem* op de rug. Ook spreekt ze *hem* bemoedigend toe: “Ik ben trots op jou” en tegen moeder “het is *ècht* niet makkelijk *voor hem* om hierover te praten.” (Zou moeder dat nu echt niet zelf zien?)

De emoties van moeder en óók haar zeer aangrijpende verhaal, lijken Schoemaker weinig te beroeren. In elk geval zie ik geen arm om moeder heen en hoor ik geen bemoedigend woord.

De manier waarop Schoemaker moeder aanspreekt is vaak aanmatigend en soms beschuldigend:

“Het klinkt mij in de oren als pure mishandeling en vernedering van een zesjarige. Heel heel heftig.” – Alsof moeder zelf niet allang weet dat zij heeft gefaald.

Alice van der Pas zegt in het artikel:

‘*Beseffen alle ouders wat verantwoordelijk-zijn voor een kind is? Twee antwoorden op een strikvraag*’¹, het verschil uiteen tussen: het besef van verantwoordelijk-zijn’ dat hulpverleners bij ouders als aanwezig veronderstellen, en de manier waarop ouders zich daadwerkelijk gedragen.

Geen enkele ouder kan overzien wat het verantwoordelijk zijn voor een kind feitelijk inhoudt. Ook ouders met de beste intenties kunnen er een potje van maken.

Hoe staat het met moeder Nina? Zij heeft zich niet verantwoordelijk gedragen en de manier waarop zij in eerste instantie reageert op het verhaal van de mishandelingen van haar zoon door haar moeder, zet de kijker op het verkeerde been. Zij vraagt of het echt waar is wat Justice vertelt. Hoezo? Ze wéét toch dat dat waar is! Ze heeft het zèlf als kind immers ook meegemaakt!

Toch herken ik *juist* in deze reactie een besef van verantwoordelijk-zijn. Zij weet namelijk heel goed dat het waar is, maar het raakt haar als een dolksteek wanneer het tot haar doordringt en zij echt gaat *voelen* dat dit de gevolgen zijn geweest van haar gevangenschap.

In de vraag ‘is dat echt waar?’ hoor ik de hoop dat het *niet* waar is; het verlangen om die realiteit nog even uit te stellen – *juist* omdat zij het beste wil voor haar kind, en daar past mishandeling niet bij.

En natuurlijk de vraag of ze het al die tijd al niet wist. Zij *wist* hoe haar moeder was? Of was dit ‘niet weten’ misschien een manier om de detentieperiode en de verwijdering van haar kinderen te kunnen overleven? Was het tē afgrijselijk om dit tot zich door te laten dringen?

Dat zij dit gesprek met haar zoon Justice voert bewijst op zichzelf al dat moeder een besef van verantwoordelijk-zijn kent. Hoeveel moed is er nodig om als moeder voor de camera een gesprek te voeren waarin al haar ‘ouderlijk falen’ open en bloot op tafel komt te liggen. Ook uit de manier waarop zij Justice geruststelt, hem uitnodigt en hem in zijn pijn erkent, blijkt hoezeer zij wil dat het hem goed gaat en hoezeer het haar spijt dat het haar niet is gelukt hem een veilige jeugd te bieden.

Hoe zou het voor Justice zijn als Schoemacher niet alleen hem maar ook zijn moeder met compassie zou hebben benaderd? Wanneer Schoemacher ook *haar* moed in zou spreken en zou zeggen hoe knap het is dat *zij* met *haar* verleden, in tegenstelling tot haar moeder, wèl open staat voor het verhaal van haar kind? Zou dat ook voor Justice geen zegen zijn. Wanneer Justice zou voelen dat de *intentie* van zijn moeder niet in twijfel wordt getrokken, zou dat hem een veel veiliger fundament bieden om zijn verhaal te vertellen.

Tot slot: het is zinvol dat Schoemacher zich inzet om het moeilijke gesprek tussen kinderen en hun ouders in detentie op gang te brengen. Wel denk ik dat het nodig is om in ingewikkelde, onaanvaardbare opvoedsituaties, zowel ouder als kind te zien in hun kwetsbaarheid en hun erkenning te geven voor de pijn van alle gemiste kansen.

Dit staat los van ieder waardeoordeel over de feitelijke oudergedragingen, maar is voorwaarde voor een veilig, open contact. Elk kind heeft baat bij een ouder die zich gezien en gehoord voelt.

Nota bene: in mijn rubriek 'Ouders in beeld' beschouw ik documentaires, films of afleveringen van televisieprogramma's. Naar aanleiding van de beelden die worden getoond, en met het volle bewustzijn dat deze beelden slechts een selectie zijn van een veel groter, genuanceerder verhaal, wil ik het gedrag en de positie van ouders vanuit *hun* perspectief naar voren brengen.

Noot

- I Pas, A. van der (2007). *Handboek Methodische Ouderbegeleiding 7*, Theorie en praktijk ter discussie. Hoofdstuk 2. Amsterdam: Uitgeverij SWP.